

Regelink
Ecologie & Landschap

Mitigatieplan gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis

Sleeuwijk en Dussen

In het kader van de Wet natuurbescherming

CONCEPT

Colofon

Tekst, foto's en samenstelling	S. van Schaik
In opdracht van	Gemeente Werkendam
Naam opdrachtgever	C. Prenger
Rapportnummer	RA18535-01
Status rapport	Concept
Datum oplevering rapport	26 november 2018
Aantal pagina's	25
Collegiale toets	M. de Voogd
Wijze van citeren	S. van Schaik, 2018. Mitigatieplan gewone- en ruige dwergvleermuis. Sleeuwijk en Dussen. In het kader van de Wet natuurbescherming. Rapport RA18535-01, Regelink Ecologie & Landschap, Wageningen.

Regelink
Ecologie & Landschap

Regelink Ecologie & Landschap

Postbus 618
6700 AP Wageningen
085-7737676
info@regelink.net
www.regelink.net

Lid Netwerk Groene Bureaus

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Doel	4
2. Huidige situatie	6
2.1 Locaties en deelgebieden in het plangebied	6
2.2 Beschermd soorten	8
3. Ingreep	12
3.1 Omschrijving ingreep	12
3.2 Voorwaarden voor een ontheffing	12
4. Mitigerende maatregelen	15
4.1 Alternatieve verblijfplaatsen	15
4.2 Periode	17
4.3 Aangepaste werkwijze	18
4.4 Overige maatregelen	19
5. Bronnen	20
5.1 Literatuur	20
5.2 Websites	21
Bijlage 1. Wet natuurbescherming	22

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In opdracht van gemeente Werkendam heeft Regelink Ecologie & Landschap in 2018 een ecologisch onderzoek¹ uitgevoerd in de plaatsen Sleeuwijk en Dussen (de ecologische quickscan is uitgevoerd door bureau ATKb in 2017). Aanleiding van dit onderzoek is het voornemen om binnen Sleeuwijk en Dussen enkele voormalige schoolgebouwen en gymzalen te slopen en op de vrijgekomen grond woonhuizen te bouwen. Bij het genoemde onderzoek zijn de volgende beschermende soorten en functies in het plangebied aangetroffen:

- Vlietstraat 114 in Sleeuwijk, gymzaal: Een paarverblijfplaats van ruige dwergvleermuis.
- Tienhont 7 in Sleeuwijk, schoolgebouw: Twee zomerverblijfplaatsen en een paarverblijfplaats van gewone dwergvleermuis.
- Jan van Arkelstraat 39 in Sleeuwijk, schoolgebouw: Een paarverblijfplaats van gewone dwergvleermuis.
- Van der Dussenlaan 28-30 in Dussen, schoolgebouw en gymzaal: Twee paarverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis.

Gewone- en ruige dwergvleermuis zijn beschermd onder de Wet natuurbescherming. In het kader van de zorgplicht (artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming) en het voorkomen van een overtreding van verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming, moeten bij de geplande ingrepen voor deze diersoorten mitigerende maatregelen worden getroffen. Dit zijn maatregelen die erop gericht zijn negatieve effecten op diersoorten zoveel mogelijk te voorkomen dan wel te verzachten.

1.2 Doel

De voorliggende rapportage beschrijft de handelingen die moeten worden uitgevoerd om negatieve effecten op beschermde soorten zoveel mogelijk te voorkomen dan wel te verzachten. Het rapport beantwoordt de volgende vragen:

- In welke periode moet de ingreep worden uitgevoerd om negatieve effecten op diersoorten zoveel mogelijk te voorkomen?
- Welke aanpassingen in de werkwijze tijdens de ingreep, zorgen ervoor dat negatieve effecten op diersoorten zoveel mogelijk worden voorkomen?

¹ S. van Schaik, 2018. Soortgericht onderzoek. Schouteneinde 64, Puttershoek. In het kader van de Wet natuurbescherming. Rapport RA17656-02, Regelink Ecologie & Landschap, Wageningen.

- Welke voorwaarden moeten aan de ingreep gesteld worden om de functionaliteit van het leefgebied voor diersoorten te behouden?

Bij het opstellen van deze rapportage is uitgegaan van de definities zoals weergegeven op de website van Regelink Ecologie & Landschap².

² <http://www.regelink.net/kenniscentrum/definities-vleermuizenonderzoek/>

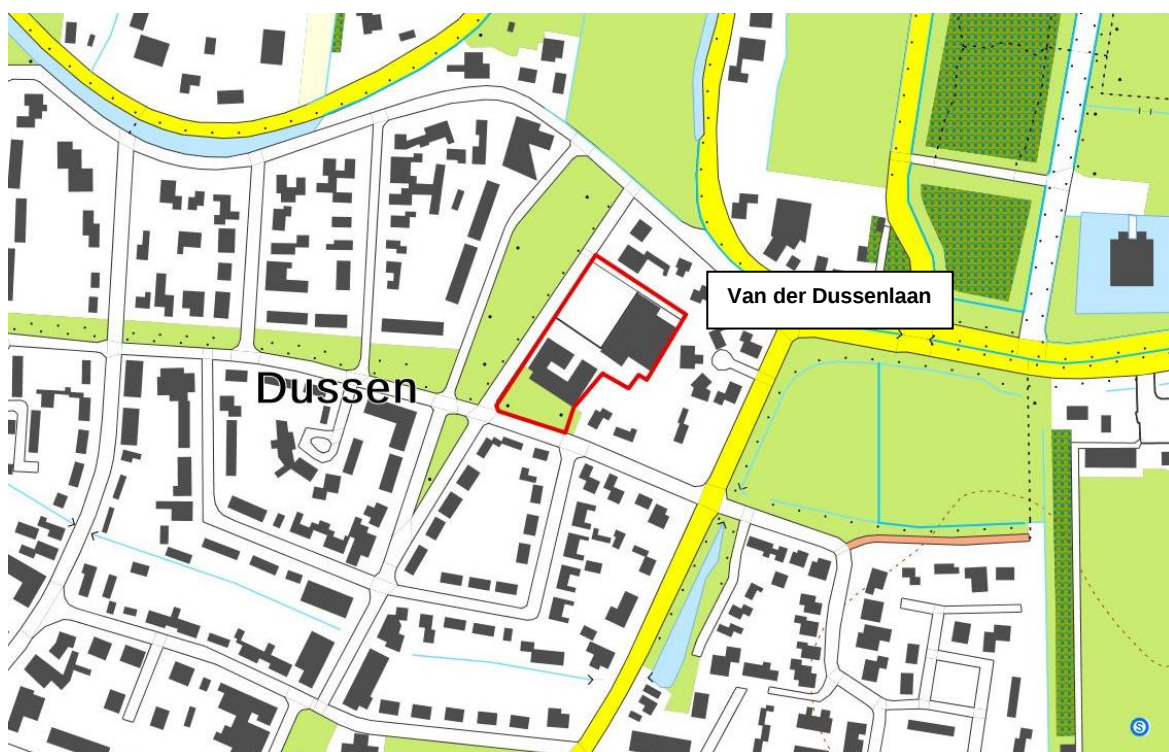
2. Huidige situatie

2.1 Locaties en deelgebieden in het plangebied

Het plangebied betreft een vijftal gebouwen op verschillende locaties, gelegen in de dorpen Sleeuwijk en Dussen in de gemeente Werkendam (provincie Noord-Brabant). De vijf gebouwen zijn: een gymnastiekzaal aan de Vlietstraat 11a in Sleeuwijk, basisschool “de Morgenster” aan de Tienhont 7 in Sleeuwijk, basisschool “Burgemeester Verschoorschool” aan de Jan van Arkelstraat 39 in Sleeuwijk, basisschool “de Peppel” aan de Van der Dussenlaan 28 in Dussen en sporthal “de Fuik” aan de Van der Dussenlaan 30 in Dussen. De gebouwen waarin verblijven van vleermuizen zijn aangetroffen tijdens het onderzoek (Van Schaik, 2018) zijn hieronder beschreven:

Figuur 1: Deelgebied 1 met de ligging van de drie locaties in Sleeuwijk. De begrenzing is in rood aangegeven. © Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn, 2018.

Figuur 2: Deelgebied 2 met de ligging van de locatie in Dussen. De begrenzing is in rood aangegeven. © Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn, 2018.

Locatie Vlietstraat 114, gymnastiekzaal

De gymzaal aan de Vlietstraat 114 in Sleeuwijk betreft een hoog, vierkant gebouw bestaande uit bakstenen muren en een plat dak. Daarnaast bevindt zich een parkeerplaats. Het wordt aan de zuidzijde begrensd door een brede sloot met aan weerskanten bomen zoals ruwe berk (*Betula pendula*) met een holte en Noorse esdoorn (*Acer platanoides*) zonder holtes. In totaal heeft het plangebied een oppervlakte van 0,29 hectare.

Locatie Jan van Arkelstraat 39, Verschoorschool

De Verschoorschool aan de Jan van Arkelstraat 39 in Sleeuwijk is een vierkant schoolgebouw bestaande uit bakstenen spouwmuren en een plat dak. Binnen het plangebied wordt het pand aan alle zijden omringd door grasstroken met bomen en struiken. Ook is er een binnenplaats met een fietsenstalling, en zijn er borders met planten en dunne bomen zonder holtes aanwezig. In totaal heeft het plangebied een oppervlakte van 0,72 hectare.

Locatie Tienhont 7, school 'de Morgenster'

De school 'de Morgenster' staat aan de Tienhont 7 in Sleeuwijk en betreft een vierkant schoolgebouw bestaande uit bakstenen spouwmuren en een plat dak. Ook is er een binnenplaats met een fietsenstalling aanwezig. Rondom het schoolgebouw staan meerdere dunne en dikke bomen zonder holtes. Het schoolterrein wordt aan de westzijde begrensd door een park met hoge bomen. In totaal heeft het plangebied een oppervlakte van 0,71 hectare.

Locatie Van der Dussenlaan 28-30, school 'de Peppel' en sporthal 'de Fuik'

Deze deellocatie omvat het schoolpand van "De Peppel" en de naastgelegen sporthal "de Fuik" aan de Van der Dussenlaan 28-30 in Dussen. Beide gebouwen bestaan uit bakstenen spouwmuren en platte daken. Naast de twee gebouwen ligt een parkeerplaats met aanplant van struiken en dunne bomen zonder holtes. Aan de oostzijde ligt een grasstrook met daarop eveneens struiken en dunne bomen. In totaal heeft het plangebied een oppervlakte van 0,58 hectare.

2.2 Beschermd soorten

Locatie Vlietstraat 114, gymnastiekzaal naam?

Tijdens de inventarisaties in dit deelgebied zijn verspreid over de locatie een tot twee gewone dwergvleermuizen, tweemaal een ruige dwergvleermuis en éénmaal een laatvlieger foeragerend waargenomen. Vanwege het beperkte aantal foeragerende dieren kan gesteld worden dat de deellocatie geen essentieel foerageergebied is.

In de paarperiode is een paarverblijf van ruige dwergvleermuis aangetroffen in een ruwe berk (*Betula pendula*) aan de oostzijde van het locatiegebied. Mogelijk bevindt de verblijfplaats zich in een holte of spleet, maar deze is niet duidelijk waar te nemen.

Er zijn geen paarverblijven van gewone dwergvleermuis aangetroffen. De roepende mannetjes vlogen voornamelijk langs de huizen aan de overzijde. Paarverblijven zijn binnen deze deellocatie niet aanwezig.

Waarnemingen 2018 Vlietstraat.

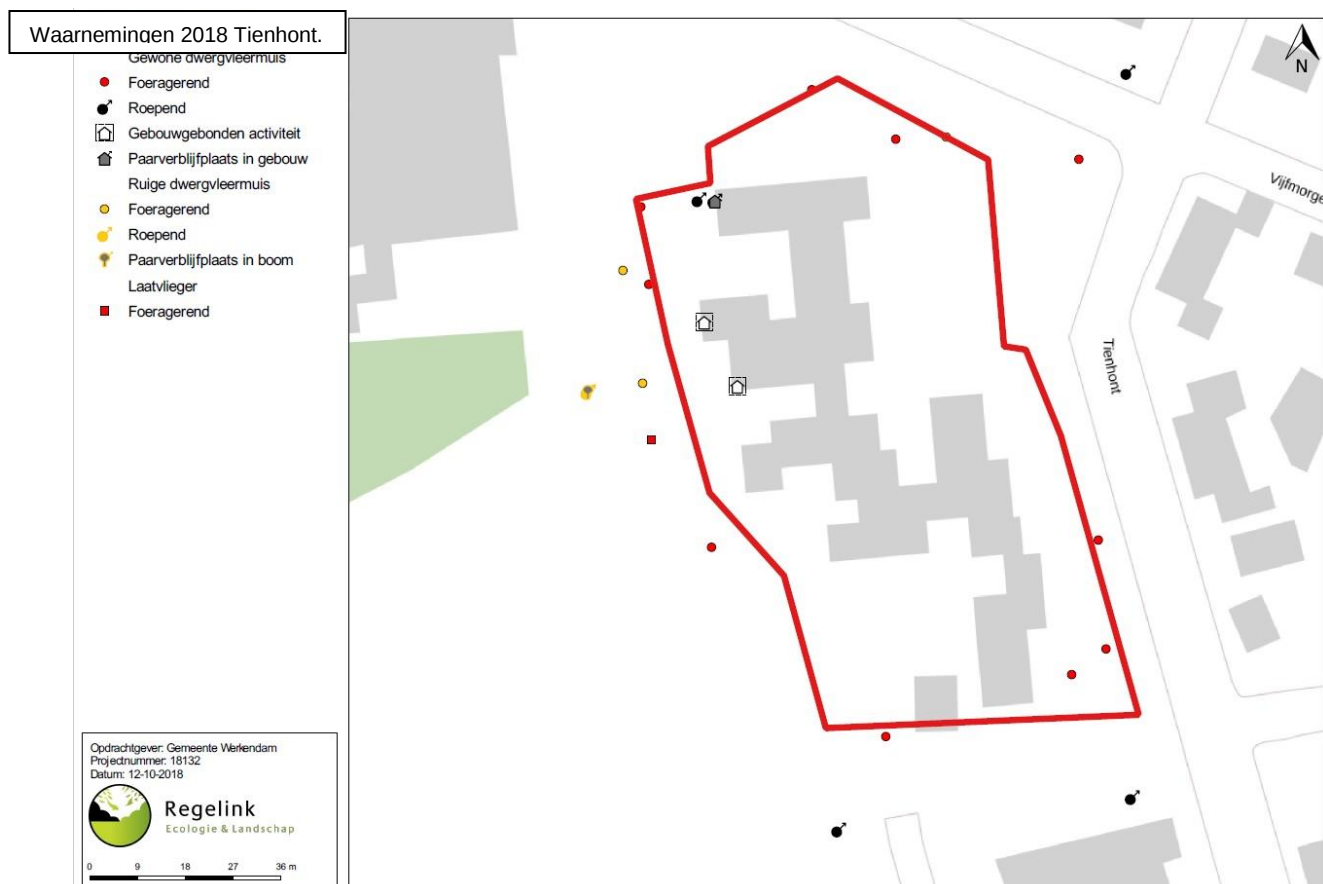

Figuur 3: Waarnemingen van vleermuizen in het deelgebied. Kaartondergrond © Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn, 2018.

Locatie Tienhont 7, school 'de Morgenster'

Tijdens de inventarisaties in dit deelgebied zijn verspreid over de locatie twee tot drie gewone dwergvleermuizen, driemaal een ruige dwergvleermuis en éénmaal een laatvlieger foeragerend waargenomen. Vanwege het beperkte aantal foeragerende dieren kan gesteld worden dat de deellocatie geen essentieel foerageergebied is.

In de kraamperiode zijn binnen de locatie twee zomerverblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis aan de westzijde van het pand aangetroffen in de stootvoegen. Ook is er gedurende de paarperiode één paarverblijf van gewone dwergvleermuis aangetroffen (figuur 4). Verwacht wordt dat het verblijf in de spouwmuur zit. Bij iedere verblijfplaats betrof het één individu.

Figuur 4: Waarnemingen van vleermuizen in het deelgebied. Kaartondergrond © Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn, 2018.

Locatie Jan van Arkelstraat 39, Verschoorschool

Tijdens de inventarisaties zijn verspreid over de deellocatie twee tot drie gewone dwergvleermuizen en tweemaal een ruige dwergvleermuis foeragerend waargenomen. Vanwege het beperkte aantal foeragerende dieren kan gesteld worden dat de deellocatie geen essentieel foerageergebied is.

Binnen de locatie is gedurende de paarperiode een paarverblijfplaats van één mannetje van gewone dwergvleermuis aangetroffen (figuur 5). Verwacht wordt dat het verblijf in de spouwmuur zit.

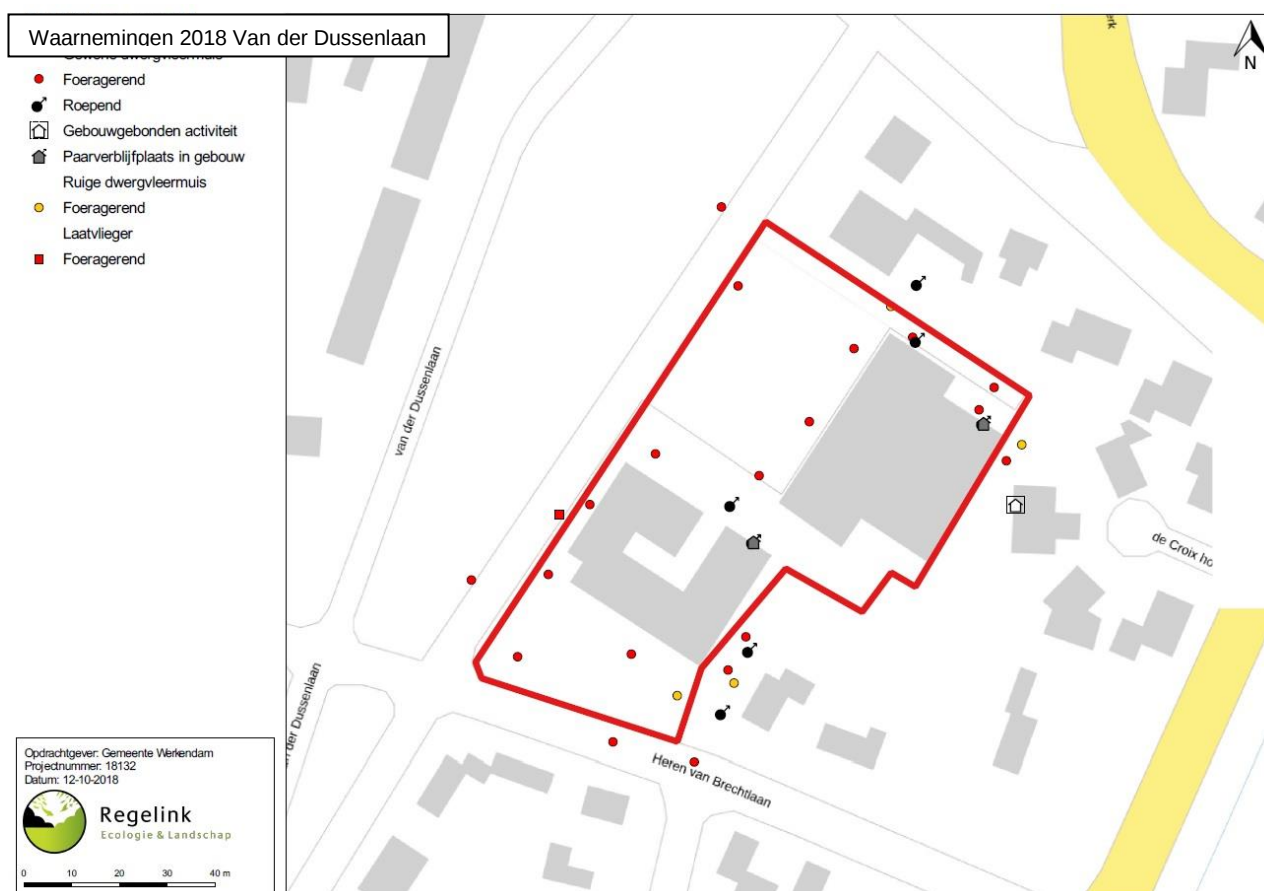

Figuur 5: Waarnemingen van vleermuizen in het deelgebied. Kaartondergrond © Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn, 2018.

Locatie Van der Dussenlaan 28-30, school 'de Peppel' en sporthal 'de Fuik'

Tijdens de inventarisaties in dit deelgebied zijn verspreid over de locatie twee tot drie gewone dwergvleermuizen, driemaal een ruige dwergvleermuis en éénmaal een laatvlieger foeragerend waargenomen. Vanwege het beperkte aantal foeragerende dieren kan gesteld worden dat de deellocatie geen essentieel foerageergebied is.

In de paarperiode zijn bij de locatie twee paarverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis aangetroffen. Een verblijfplaats bevindt zich aan de noordzijde van de sportzaal in een stootvoeg. De andere verblijfplaats bevindt zich aan de noordzijde van het schoolgebouw (figuur 6). Verwacht wordt dat ook deze verblijfplaats in de spouwmuur zit. Bij iedere verblijfplaats betrof het één individu.

Figuur 6: Waarnemingen van vleermuizen in het deelgebied. Kaartondergrond © Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn, 2018.

3. Ingreep

3.1 Omschrijving ingreep

De Gemeente Werkendam is voornemens om de drie schoolgebouwen en twee sportzalen in Sleeuwijk en Dussen te slopen. Ingrepen die daartoe in het plangebied moeten plaatsvinden bestaan voornamelijk uit:

- Slopen van de schoolgebouwen en sportzalen in de vier deelgebieden;
- Verwijderen van vegetatie aan de zijkant en achterkant van het schoolgebouw aan de Van der Dussenlaan en het schoolgebouw aan de Jan van Arkelstraat;
- Bouwrijp maken van de grond;
- Realisatie van nieuwbouw;
- Aan- en afvoer van materieel en (tijdelijke) opslag van bouw materiaal.

3.2 Voorwaarden voor een ontheffing

Conform artikel 3.3 lid 4 en artikel 3.8 lid 5 van de Wet natuurbescherming kan een ontheffing alleen worden verstrekt wanneer er is voldaan aan elk van de volgende voorwaarden³: 1) Er bestaat geen andere bevredigende oplossing in locatie, tijd en werkwijze, 2) De ingreep valt onder een in de wet genoemd belang en 3). De maatregelen mogen niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

3.2.1 Alternatievenafweging

De voormalige scholen en gymzalen liggen verspreid over de dorpen Sleeuwijk en Dussen. De gebouwen staan momenteel leeg en er moet een nieuwe bestemming voor deze panden komen. De gemeente vindt het wenselijk dat deze nieuwe gebouwen een woon-bestemming krijgen, gezien de ligging. Verbouwen is omslachtig want dan zouden er veel aanpassingen worden gedaan, waarbij delen van de panden alsnog moeten worden gesloopt. Dit zal eveneens een negatief effect hebben op de aanwezige vleermuizen.

Het is niet mogelijk om de gebouwen te behouden, omdat de gebouwen dan aantrekkelijk worden voor krakers. Om illegale bewoning en verpaupering te voorkomen heeft de gemeente Werkendam de wens om de bebouwing binnen de deellocaties slopen. Ook is leegstand van de gebouwen zonde. De totale oppervlakte is c.a. 2,3 hectare en daarvoor wil de gemeente meer woningen realiseren.

³ Zie de wettekst in <http://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2017-09-01#Hoofdstuk3>

3.2.2 Belangen

De Wet natuurbescherming hanteert een aantal belangen waar een ingreep onder kan vallen. De gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis vallen beide onder de bescherming van de Habitatrichtlijn. Hiervoor geldt het volgende belang als beschreven in artikel 3.8 lid 5b:

Belangen Habitatrichtlijn

1. In het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten.

Woningbouwopgave

De gemeente Werkendam heeft een motivatie geschreven om de belangen voor de herinrichting van het plangebied te onderbouwen:

“De gemeente Werkendam kent nog een flinke woningbouwopgave, zoals staat beschreven in het “Raadsvoorstel marktvraag naar woningen en appartementen tot en met 2027 in de gemeente Werkendam (Gemeente Werkendam, 2017)”. De provincie Noord-Brabant verwacht van de gemeente dat deze woningbouwopgave in het bestaand stedelijk gebied wordt opgelost. De scholen liggen midden in woonwijken, waardoor de ligging zich hier uitstekend voor leent. Er zijn al nieuwe schoolgebouwen gerealiseerd door de gemeente. De oude schoollocaties moeten dienen als kostendrager voor de realisatie van de scholen.

Omdat de locaties eigendom zijn van de gemeente is het mogelijk hier bouw van sociale huurwoningen te realiseren, zoals in het raadsbesluit van de Gemeente Werkendam is vastgelegd (2017-012882 (a-c)). Alternatieve locaties voor dit soort woningen zijn lastig te vinden, omdat de gemeente of woningcorporaties geen eigenaar zijn van de desbetreffende grond.

De sociale woningbouwopgave moet deels ook voorzien in woningen voor ouderen, waarbij de ligging erg belangrijk is. De schoolgebouwen en gymzalen bevinden zich in de directe nabijheid van dit soort voorzieningen (winkels/supermarkt, bushalte, religieuze gebouwen).”

Volksgezondheid

BME Asbest Consult Regio Midden heeft in 2017 bij alle gebouwen in het plangebied een asbestinventarisatie uitgevoerd. Daaruit blijkt dat in alle gebouwen op diverse plaatsen asbest is aangetroffen en dat kan een gevaar opleveren voor de volksgezondheid. Het asbest is met name aangetroffen in de gevelbeplating, borstwering, spouwstroken in spouwmuren en riolering.

3.2.3 Gunstige staat van instandhouding

Habitatrichtlijn

De staat van instandhouding van de lokale populatie van de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis zullen door de voorgenomen sloop niet in het geding komen. De ingreep doet geen afbreuk aan het streven de populatie van gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan. Voor ieder aangetroffen zomer- en paarverblijf worden vier alternatieve verblijfplaatsen gerealiseerd (BIJ12, 2017). Voorafgaand aan de sloop zullen eerst tijdelijke verblijfplaatsen in de directe

omgeving worden geplaatst (zie paragraaf 4.1.1 en 4.1.3) In de nieuwbouw worden vervolgens permanente verblijfplaatsen gerealiseerd (zie paragraaf 4.1.2 en 4.1.4.). Daarnaast zijn in de directe omgeving veel mogelijkheden gevonden die ook als potentiële verblijfplaats kunnen dienen voor de vleermuizen. Zo zijn openingen naar de spouw, overstekende dakranden en kantpannen waargenomen in de woonhuizen nabij het plangebied.

De lokale populaties van gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis in en rondom het plangebied zullen ook gedurende en na de ingreep deel blijven uitmaken van het verspreidingsgebied van de lokale populatie. De ingreep heeft namelijk geen effect op essentieel foerageergebied of essentiële vliegroutes. Door de ingreep verdwijnen twee zomerverblijven en vier paarverblijven van gewone dwergvleermuis en een paarverblijf van ruige dwergvleermuis welke voldoende gemitigeerd kunnen worden.

4. Mitigerende maatregelen

Negatieve effecten op gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis kunnen ontstaan doordat bij de sloop van de scholen en gymzalen in het plangebied twee zomerverblijven en vier paarverblijven van gewone dwergvleermuis en een paarverblijf van ruige dwergvleermuis vernietigd worden (Tabel 1). Bij de sloop van de gebouwen en kap van bomen kunnen vleermuizen verstoord, verwond of gedood worden. Deze effecten leiden tot een overtreding van de Wet natuurbescherming.

Tabel 1

	Zomerverblijfplaats gewone dwergvleermuis	Paarverblijfplaats gewone dwergvleermuis	Paarverblijfplaats ruige dwergvleermuis
Vlietstraat 114a			1 verblijf
Tienhont 7	1 verblijf	2 verblijven	
Jan van Arkelstraat 39		1 verblijf	
Van der Dussenlaan 28-30		2 verblijven	
	Geen aantasting van de verblijfplaats		
	Aantasting van de verblijfplaats		

In dit hoofdstuk is aangegeven welke maatregelen genomen moeten worden om schade aan deze beschermde soorten zoveel mogelijk te voorkomen dan wel te beperken. Hierbij worden de Kennisdocumenten voor de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis (BIJ12, 2017) gevolgd. Werken conform de eisen uit deze standaarden geeft een grote mate van zekerheid dat de mitigerende maatregelen van voldoende kwaliteit zijn om overtreding van de Wet natuurbescherming zoveel mogelijk te voorkomen.

4.1 Alternatieve verblijfplaatsen

4.1.1 Tijdelijke verblijfplaatsen gewone dwergvleermuis

- Om de periode tussen sloop en voltooiing van de nieuwbouw te overbruggen worden in de directe omgeving van het plangebied voor elke verblijfplaats die verwijderd wordt, vier nieuwe vleermuiskasten opgehangen. Deze zijn aantoonbaar geschikt als zomer- of paarverblijfplaats voor gewone dwergvleermuizen (bijvoorbeeld type “Aangepaste Boshamer”).
- In totaal worden derhalve 24 vleermuiskasten opgehangen als tijdelijke verblijfplaats voor gewone dwergvleermuis (ter mitigatie van 6 te slopen verblijven).
- De kasten dienen bij voorkeur binnen 100 m en maximaal 200 m van de oorspronkelijke verblijfplaats en buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden te worden geplaatst.

- De kasten moeten zo worden opgehangen dat deze verschillende microklimaten aanbieden (bijvoorbeeld door een cluster van kasten op te hangen met verschillende expositie ten opzichte van de zon).
- De kasten moeten een locatie hebben die vergelijkbaar is met of van betere kwaliteit dan de oorspronkelijke situatie wat betreft hoogte (bij voorkeur op minimaal 3 m hoogte), vrije aanvliegroute en duisternis (afscherming van verlichting). Daarnaast moeten de kasten vrij zijn van verstoring en buiten bereik van predatoren hangen.
- De locaties moeten zoveel mogelijk afgestemd worden op de reeds ingenomen territoria.
- Om ervoor te zorgen dat de vleermuizen voldoende tijd hebben om de nieuw aangeboden vleermuiskasten te ontdekken moet rekening worden gehouden met een gewenningsperiode van minimaal zes maanden voorafgaand aan het paarzeizoen (dat loopt van augustus – september). De tijdelijke kasten moeten derhalve voor februari 2019 geplaatst worden.
- Om ervoor te zorgen dat de vleermuizen voldoende tijd hebben om de nieuw aangeboden vleermuiskasten te ontdekken moet rekening worden gehouden met een gewenningsperiode van minimaal zes maanden voorafgaand aan het kraamseizoen (dat loopt van mei - augustus) De tijdelijke kasten moeten derhalve voor december 2018 geplaatst worden.
- Tijdens de periode tussen het ophangen van de tijdelijke verblijfplaatsen tot 6 maanden na voltooiing van de verblijven in de nieuwbouw moeten de tijdelijke kasten worden onderhouden: beschadigde en verdwenen kasten moeten worden vervangen in deze periode.
- Het verwijderen van de tijdelijke voorzieningen is niet noodzakelijk. Wanneer de vleermuiskasten geen belemmering vormen komt het de vleermuizen ten goede als deze blijven hangen zolang de kasten functioneel zijn.

4.1.2 Permanente verblijfplaatsen gewone dwergvleermuis

- Bij de realisatie van de nieuwbouw worden de woningen aan de zuidwest- en/of zuidzijde voorzien van permanente verblijfplaatsen. Geschikt verblijven zijn (o.a.) inbouwvoorzieningen, zoals type 'IB VL 01' van Vivara Deze bieden vleermuizen toegang tot een ruimte die vergelijkbaar is met de huidige verblijfplaatsen.
- Voor iedere verblijfplaats worden ten minste vier nieuwe verblijfplaatsen gerealiseerd.
- De kasten moeten bij voorkeur binnen 100 m en maximaal 200 m van de oorspronkelijke verblijfplaats en buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden worden geplaatst.
- De kasten moeten zo worden opgehangen dat deze verschillende microklimaten aanbieden (bijvoorbeeld door een cluster van kasten op te hangen met verschillende expositie ten opzichte van de zon).

- De kasten moeten een locatie hebben die vergelijkbaar is met of van betere kwaliteit dan de oorspronkelijke situatie wat betreft hoogte (bij voorkeur op minimaal 3 m hoogte), vrije aanvliegroute en duisternis (afscherming van verlichting). Daarnaast moeten de kasten vrij zijn van verstoring en buiten bereik van predatoren hangen.
- De locaties moeten zoveel mogelijk afgestemd worden op de reeds ingenomen territoria.

Door bovenstaande maatregelen te treffen ontstaan voor gewone dwergvleermuizen mogelijkheden om zomer- en paarverblijfplaatsen in te nemen die duurzaam kunnen voortbestaan.

4.1.3 Permanente verblijfplaats ruige dwergvleermuis

- Voor de ruige dwergvleermuis moeten in de directe omgeving van het plangebied eveneens vier vleermuiskasten per te verwijderen verblijfplaats opgehangen worden (bijvoorbeeld van het type 'VK WS 07').
- In totaal worden derhalve 4 vleermuiskasten opgehangen als tijdelijke verblijfplaats voor ruige dwergvleermuis (ter mitigatie van 1 te slopen verblijf).
- De kasten moeten bij voorkeur binnen 100 m en maximaal 200 m van de oorspronkelijke verblijfplaats en buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden worden geplaatst.
- De kasten moeten zo worden opgehangen dat deze verschillende microklimaten aanbieden (bijvoorbeeld door een cluster van kasten op te hangen met verschillende expositie ten opzichte van de zon).
- De kasten moeten een locatie hebben die vergelijkbaar is met of van betere kwaliteit dan de oorspronkelijke situatie wat betreft hoogte (bij voorkeur op minimaal 3 m hoogte), vrije aanvliegroute en duisternis (afscherming van verlichting). Daarnaast moeten de kasten vrij zijn van verstoring en buiten bereik van predatoren hangen.
- De locaties dienen zoveel mogelijk afgestemd te worden op de reeds ingenomen territoria.
- Om ervoor te zorgen dat de vleermuizen voldoende tijd hebben om de nieuw aangeboden vleermuiskasten te ontdekken moet rekening worden gehouden met een gewenningsperiode van minimaal 1 maand voor de start van de activiteiten, in de actieve periode van ruige dwergvleermuis (april-oktober).

4.2 Periode

De werkzaamheden die invloed hebben op de functie van het plangebied voor gewone- en ruige dwergvleermuis moeten zoveel mogelijk plaatsvinden buiten de meest kwetsbare periode van deze soorten.

- Het onklaar maken van de gebouwen voor de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis moet gedaan worden in het actieve seizoen (april – oktober). Het meest geschikte moment om dit te doen is in eind september of begin oktober, tijdens de

paarperiode. In september of oktober is ook ruim voldaan aan de gewenningsperiode die voorgeschreven staat voor zomer- en paarverblijven. In de paarperiode zijn vleermuizen nog erg actief en de dieren zullen na het ongeschikt maken van de oude zomer- en paarverblijfplaatsen, dan ook gemakkelijk hun intrek nemen in een ander verblijf.

- Het slopen van de gebouwen waarin zich de zomer- en paarverblijfplaatsen bevinden, kan zeven dagen na het onklaar maken, plaatsvinden. Op die manier is er lang genoeg de tijd geweest voor vleermuizen om een vervangende verblijfplaats te vinden en kan worden aangenomen dat de oude zomer- en paarverblijfplaatsen in de gebouwen verlaten zijn.
- Het kappen van de boom met een paarverblijfplaats van ruige dwergvleermuis moet gedaan worden na de gewenningsperiode van 1 maand die voorgeschreven staat voor paarverblijfplaatsen.
- Desgewenst kunnen een jaar na afronding van de nieuwbouw (of eerder indien vastgesteld is dat de in de nieuwbouw aangebrachte voorzieningen door vleermuizen in gebruik genomen zijn) de tijdelijke vleermuiskasten worden verwijderd, maar dit is niet noodzakelijk. Mocht tot verwijdering worden overgegaan, dan moet dit gebeuren op een moment dat de kasten niet door vleermuizen worden gebruikt. De winterrust van de gewone dwergvleermuis (de periode van november - maart) is hiervoor dan een geschikte periode.
- De paarperiode en winterperiode kunnen eerder beginnen of later eindigen, afhankelijk van de lokale meteorologische omstandigheden. Hierover kan een deskundige op het gebied van vleermuizen worden geraadpleegd.

4.3 Aangepaste werkwijze

- In 5 deellocaties zijn vleermuisverblijven aangetroffen, in 1 van deze deellocaties bevindt de verblijfplaats zich in een boom (Vlietstraat) en in de overige deellocaties bevinden de verblijfplaatsen zich in gebouwen. Bij alle locaties moet rekening gehouden worden met de vleermuizen. Dit betreft de volgende locaties:
 - Locatie Vlietstraat 114 in Sleeuwijk, ruwe berk naast de gymnastiekzaal.
 - Locatie Tienhont 7 in Sleeuwijk, school 'de Morgenster'.
 - Locatie Jan van Arkelstraat 39 in Sleeuwijk, de 'Verschoorschool'.
 - Locatie Van der Dussenlaan 28-30 in Dussen, school 'de Peppel' en sporthal 'de Fuik'.
- In het gebouw aan de Vlietstraat 114 zijn geen vleermuisverblijfplaatsen aangetroffen en hoeft derhalve geen rekening gehouden te worden met gebouwbewonende vleermuizen. Dit gebouw mag zonder aanvullende maatregelen voor vleermuizen worden gesloopt. Wel moet bij de sloop rekening worden gehouden met de boom direct ten oosten van het gebouw. Deze boom heeft de functie van paarverblijf voor ruige dwergvleermuis.
- De boom kan na het plaatsen van de alternatieve verblijven en een gewenningsperiode van minimaal 1 maand in de actieve periode (april – oktober) worden geveld.

- In de muren van de gebouwen waar de verblijfplaatsen zijn aangetroffen worden voorafgaand aan de sloop gaten gemaakt, bij voorkeur over de volle breedte of op de hoeken. Hierdoor ontstaat tocht die het microklimaat verstoort en zo wordt de verblijfplaats ongeschikt.
- Nadat het gebouw ongeschikt gemaakt is voor vleermuizen moet het gebouw minimaal drie dagen met avondtemperaturen van meer dan 10 °C ongemoeid staan alvorens wordt overgegaan tot de sloop. Dit is noodzakelijk om vleermuizen die zich toch nog onverhoopt ergens in het gebouw bevinden de kans te geven het gebouw te verlaten.
- Als tijdens de werkzaamheden toch vleermuizen worden aangetroffen moeten de werkzaamheden onmiddellijk worden stopgezet en moet een vleermuisdeskundige worden geraadpleegd over de manier waarop de werkzaamheden verder uitgevoerd kunnen worden met zo min mogelijk negatieve effecten voor de aangetroffen vleermuizen.

In de onderstaande tabel zijn de meest gunstige en ongunstige perioden voor het uitvoeren van de ingrepen weergegeven, rekening houdend met de kwetsbare perioden van de aanwezige beschermde soorten.

Tabel 2 Tabel met perioden waarin wel en niet gewerkt kan worden

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Gebruik zomerverblijf												
Paarseizoen												
Winterrust												
Totaal												
	werkzaamheden niet toegestaan											
	werkzaamheden mogelijk onder voorwaarden											
	werkzaamheden toegestaan											

4.4 Overige maatregelen

- Indien gebruik van kunstmatige verlichting gedurende de uitvoering van de werkzaamheden noodzakelijk is, moet deze zoveel mogelijk beperkt worden en gericht te worden op die plaatsen waar verlichting nodig is. Uitstraling van verlichting naar boven, naar water en naar de omgeving toe moet zoveel mogelijk voorkomen worden door gebruik te maken van armaturen die licht bundelen.
- Alle werkzaamheden die een negatief effect kunnen hebben op gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis moeten aantoonbaar worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van vleermuizen.
- Voor de geplande werkzaamheden is een ontheffing op de Wet natuurbescherming nodig.

5. Bronnen

5.1 Literatuur

BIJ12, 2017. Kennisdocument Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*. Versie 1.0. BIJ12, Utrecht.

BIJ12, 2017. Kennisdocument Ruige dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii*. Versie 1.0. BIJ12, Utrecht.

Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen, 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

Gemeente Werkendam. (2017a). *Voorstel aan de raad* (zaaknummer 2017-012882 (c)).

Geraadpleegd van <file:///C:/Users/Stefan/Downloads/20187-0122882%20c%20raadsbesluit.pdf>

Gemeente Werkendam. (2017b). *Voorstel aan de raad* (zaaknummer 2017-012882 (a)).

Geraadpleegd van [file:///C:/Users/Stefan/Downloads/2017-](file:///C:/Users/Stefan/Downloads/2017-012882%20RV%20marktvraag%20naar%20woningen%20en%20appartementen%20tot%20en%20met%202027%20in%20gemeente%20Werkendam.pdf)

[012882%20RV%20marktvraag%20naar%20woningen%20en%20appartementen%20tot%20en%20met%202027%20in%20gemeente%20Werkendam.pdf](file:///C:/Users/Stefan/Downloads/2017-012882%20RV%20marktvraag%20naar%20woningen%20en%20appartementen%20tot%20en%20met%202027%20in%20gemeente%20Werkendam.pdf)

Heusden, W.R.M. & S.J. Vreugdenhil, 2006. Handreiking Wet natuurbescherming. Voor werkzaamheden en activiteiten in het kader van bestendig gebruik, bestendig beheer en onderhoud en ruimtelijke inrichting en ontwikkeling. Rapport, Dienst Landelijk Gebied, Utrecht.

Limpens, H., K. Mostert & W. Bongers, 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

M. de Vries, 2018. Rapportage Asbestinventarisatie, de school “Burgemeester Verschoorschool” gelegen aan de Jan van Arkelstraat 39 te Sleeuwijk, BME Asbest Consult Regio Midden.

M. de Vries, 2018. Rapportage Asbestinventarisatie, de school “de Morgenster” gelegen aan de Tienhont 7 te Sleeuwijk, BME Asbest Consult Regio Midden.

M. de Vries, 2018. Rapportage Asbestinventarisatie, de school “de Peppel” gelegen aan de Van der Dussenlaan 28 te Dussen, BME Asbest Consult Regio Midden.

M. de Vries, 2018. Rapportage Asbestinventarisatie, de gymnastiekzaal gelegen aan de Vlietstraat 11a te Sleeuwijk, BME Asbest Consult Regio Midden.

M. de Vries, 2018. Rapportage Asbestinventarisatie, de sporthal “de Fuik” gelegen aan de Van der Dussenlaan 30 te Dussen, BME Asbest Consult Regio Midden.

Ministerie van EL&I, 2010. Buiten aan het Werk? Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren! Brochure. [<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2010/03/01/buiten-aan-het-werk-houd-tijdig-rekening-met-beschermde-dieren-en-planten.html>] (21-04-2014)].

S. van Schaik, 2018. Mitigatieplan gewone dwergvleermuis en

ruige dwergvleermuis

Sleeuwijk en Dussen. In het kader van de Wet natuurbescherming. Rapport RA18132-01, Regelink Ecologie & Landschap, Wageningen.

5.2 Websites

www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/kennisdocumenten-soorten-ontheffingen-wet-natuurbescherming/

www.rijksoverheid.nl/ministeries/elenil

www.soortenbank.nl

www.telmee.nl

www.vleermuisprotocol.nl

www.zoogdiervereniging.nl

Bijlage 1. Wet natuurbescherming

Algemeen

Op 1 januari 2017 wordt de Wet natuurbescherming van kracht. Deze wet is de Nederlandse implementatie van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, aangevuld met nationale bepalingen. De Wet natuurbescherming vervangt de Natuurbeschermingswet 1998, de Wet natuurbescherming en de Boswet. De Wet natuurbescherming kent drie pijlers, namelijk:

- bescherming van Natura 2000-gebieden,
- bescherming van soorten,
- bescherming van houtopstanden.

Daarnaast is er een belangrijke plaats ingeruimd voor de zorgplicht (artikel 1.11). Vanuit deze zorgplicht moeten handelingen achterwege blijven waarvan men kan vermoeden zij nadelige gevolgen kunnen hebben voor beschermde gebieden of soorten.

In dit hoofdstuk volgt een eenvoudige weergave van de essentie van de Wet natuurbescherming, voor zover deze betrekking heeft op ruimtelijke ontwikkelingen en festiviteiten. Verbodsartikelen worden voor de leesbaarheid vereenvoudigd weergegeven. Raadpleeg voor de exacte formulering de wetstekst (<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2016-34.html>).

Bescherming Natura 2000-gebieden

Vanuit de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn hebben de lidstaten de verplichting om speciale beschermingszones aan te wijzen. Deze speciale beschermingszones heten Natura 2000-gebieden. Elk Natura 2000-gebied heeft instandhoudingsdoelstellingen ten aanzien van:

- leefgebieden voor vogelsoorten, voor zover nodig voor de uitvoering van de Vogelrichtlijn, en/of,
- natuurlijke habitats en de habitats van soorten, voor zover nodig voor de uitvoering van de Habitatrichtlijn.

Verboden (volgens artikel 2.7, lid 2) is elke activiteit (in de wet: project of handeling) zowel binnen als buiten een Natura 2000-gebied die, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen:

- de kwaliteit van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten in dat gebied kan verslechteren of,
- een significant verstorend effect kan hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen.

De activiteit kan alleen doorgang vinden als Gedeputeerde Staten van de provincie waarin de activiteit plaatsvindt een vergunning verlenen. Voor diverse werkzaamheden in nationaal belang

(zoals werkzaamheden rond de hoofdspoorwegen) is de minister van Economische Zaken bevoegd gezag.

Bescherming van soorten

De Wet natuurbescherming kent drie beschermingsregimes:

- beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn,
- beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn,
- beschermingsregime andere soorten.

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Onder het beschermingsregime Vogelrichtlijn vallen alle van nature in Nederland in het wild levende vogels. Op basis van artikel 3.1 is het verboden om:

1. opzettelijk vogels te doden of te vangen;
2. opzettelijk vogelnesten, -rustplaatsen en -eieren te vernielen of te beschadigen of vogelnesten weg te nemen;
3. eieren van vogels te rapen en deze onder zich te hebben;
4. opzettelijk vogels te storen.

Het verbod om vogels opzettelijk te storen geldt niet wanneer dit niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de betreffende soort. Bij werkzaamheden in het broedseizoen kan het verlaten van nesten als gevolg van verstoring leiden tot het indirect doden van dieren of het aantasten van de functionaliteit van nesten en dus tot een overtreding van artikel 3.1, lid 1 en 2.

De vogelsoorten die jaar op jaar gebruik maken van hetzelfde nest verdeeld over vier categorieën waarvan het nest een jaarronde bescherming genieten. Ook is er een vijfde categorie van vogels waarvan een inventarisatie van de nesten gewenst kan zijn.

Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Onder het beschermingsregime Habitatrichtlijn vallen alle dieren uit:

- de Habitatrichtlijn, bijlage IV, onderdeel a,
- het Verdrag van Bern, bijlage II,
- het Verdrag van Bonn, bijlage I,

en alle planten uit:

- de Habitatrichtlijn, bijlage IV, onderdeel b,
- het Verdrag van Bern, bijlage I.

Volgens artikel 3.5 is het verboden om, voorzover het soorten betreft uit bovenstaande bijlagen:

1. opzettelijk dieren te doden of te vangen;

-
2. opzettelijk dieren te verstoren;
 3. opzettelijk eieren van dieren te vernielen of te rapen;
 4. voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen;
 5. opzettelijk planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

In de genoemde bijlagen van de verdragen van Bern en Bonn staan ook diverse vogelsoorten genoemd. Dit betekent dat voor deze soorten het (ver)storen ook verboden is wanneer dit geen effect heeft op de instandhouding van de betreffende soort.

Beschermingsregime andere soorten

Onder het 'beschermingsregime andere soorten' vallen een aantal soorten waarvoor er geen Europese verplichting ligt tot bescherming. Nederland geeft zo uitvoering aan de algemene verplichting van het Biodiversiteitsverdrag om de staat van instandhouding van dier- en plantensoorten te beschermen.

Volgens artikel 3.10. is het verboden om, voorzover het soorten uit deze lijst betreft:

1. opzettelijk dieren te doden of te vangen;
2. voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen;
3. opzettelijk planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Onder dit beschermingsregime vallen ook een groot aantal zeer algemene zoogdieren en amfibieën. Een groot deel van deze algemene soorten zijn door de provincies en het ministerie van EZ voor ruimtelijke ontwikkelingen vrijgesteld van de Wet natuurbescherming.

Ontheffing en vrijstellingen

Ontheffingen worden verleend door de Minister van Economische zaken of Gedeputeerde Staten, en geven een initiatiefnemer om onder voorwaarden de wet te overtreden. Vrijstellingen worden gegeven door de Minister van Economische zaken of Provinciale Staten en beschrijven handelingen en situaties waarin de wet niet van toepassing is.

Ontheffing voor het overtreden van de verbodsbepalingen of het verkrijgen van een vrijstelling kan alleen wanneer er:

- geen andere bevredigende oplossing bestaat;
- geen negatief effect is op de staat van instandhouding van de soort;
- en er voldaan is aan de in de wet genoemde belangen (artikel 3.3, lid 4b, artikel 3.8, lid 5b en artikel 3.10, lid 2).

Voor het beschermingsregime overige soorten is het voldoende als er voldaan wordt aan een in de wet genoemd belang.

Bescherming van houtopstanden

Een houtopstand beslaat een oppervlakte van 10 are of meer, of bestaat uit een rijbeplanting van meer dan twintig bomen, gerekend over het totaal aantal rijen.

Volgens artikel 4.2 vallen buiten de bescherming houtopstanden:

- houtopstanden binnen door de gemeenteraad vastgestelde grenzen van de bebouwde kom houtopstanden;
- houtopstanden op erven of in tuinen en fruitbomen en windschermen om boomgaarden;
- naaldbomen bedoeld als kerstbomen en niet ouder dan twintig jaar en kweekgoed;
- uit populieren of wilgen bestaande wegbeplantingen, beplantingen langs waterwegen en eenrijige beplantingen langs landbouwgronden;
- het dunnen van een houtopstand;
- uit populieren, wilgen, essen of elzen bestaande beplantingen die zijn bedoeld voor de productie van houtige biomassa en die:
 - ten minste eens per tien jaar worden geoogst;
 - bestaan uit minstens tienduizend stoven per hectare per beplantingseenheid bestaande uit een aaneengesloten beplanting die niet wordt doorsneden door onbeplante stroken breder dan twee meter;
 - zijn aangelegd na 1 januari 2013.

Volgens artikel 4.2 is het verboden een houtopstand geheel of gedeeltelijk te vellen zonder daar melding van te doen bij Gedeputeerde Staten. Dit geldt niet voor het periodiek vellen van griend- of hakhout. Binnen drie jaar moet het gevelde deel weer zijn herplant.

Vrijstellingen gelden er wanneer het vellen gebeurt middels een goedgekeurde gedragscode of de werkzaamheden voortvloeien uit instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden of nodig zijn voor aanleg en het onderhoud van brandgangen op natuurterreinen.